

Socialdepartementet
s.remissvar@regeringskansliet.se

Yttrande över betänkandet Från delar till helhet –
Tvångsvården som en del av en sammanhållen
och personcentrerad vårdkedja (SOU 2023:5)

Ert dnr S2023/00440

Sammanfattning

Kammarrätten är positiv till det övergripande syftet med utredarens förslag och anser att reformen kan ge bättre förutsättningar för att bereda patienter med samsjuklighet adekvat vård. Kammarrätten ser även positivt på förslagen om chefsöverläkarens utökade befogenheter när det gäller möjligheten att fatta beslut om öppen psykiatrisk tvångsvård inom fyra veckor från dagen för intagningsbeslutet. Den psykiatriska tvångsvården är dock en mycket ingripande åtgärd i den grundlagsskyddade rätten till frihet. Det är därför av yttersta vikt att rättssäkerhetsaspekter beaktas i tillräcklig utsträckning innan ändringar i regleringen genomförs.

Utifrån det förslag som remitterats har kammarrätten följande synpunkter:

- a) Utredningen bör kompletteras med en konsekvensanalys av hur förslaget kommer att påverka domstolarnas verksamhet.
- b) Rättssäkerhetsaspekter behöver iaktas avseende möjligheten att växla grund mellan allvarlig psykisk störning och allvarligt skadligt bruk eller beroende under pågående psykiatrisk tvångsvård.
- c) Det behöver analyseras djupare huruvida det ska framgå av lagstiftningen vilka skadliga bruk och beroenden som ska kunna föranleda tvångsvård.
- d) Det behöver framgå tydligare av lagtext vilka överväganden som ska göras vid psykiatrisk tvångsvård av missbrukare.

- e) Behovet av skydd för missbrukare som idag omfattas av den sociala indikationen i 4 § lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall (LVM) behöver kunna tillgodoses.

Respektive punkt redogörs för närmare nedan.

Konsekvensanalys för domstolarnas verksamhet

Förslagen i betänkandet kan få konsekvenser för de allmänna förvaltningsdomstolarnas verksamhet. Det är en brist i utredningen att någon prognos eller analys inte har gjorts över till exempel antalet mål och eventuellt behov av extra resurser.

Möjligheten att växla grund för vården

I utredningen föreslås att en förutsättning för tvångsvård är att patientens tillstånd uppfyller förutsättningarna för en allvarlig psykisk störning *eller* allvarligt skadligt bruk eller beroende. Det anges att en patient som har tagits in för vård på en grund i ett senare skede kan behöva fortsatt tvångsvård på den andra grunden. Det ska inte behövas något nytt vårdintyg eller intagningsbeslut för att vården ska kunna fortgå.

Det saknas en redogörelse för hur risken för godtyckliga bedömningar av grunden för vård kommer kunna hanteras när byte av grund kan ske formlöst. Ansvar läggs på patienten att begära vårdens upphörande och överklaga chefsöverläkarens beslut för att en domstolsprövning ska komma till stånd. Patientens möjligheter att få en överprövning av chefsöverläkarens bedömning är således begränsade. Kammarrätten ifrågasätter om förutsebarheten för patienter som vårdas med stöd av lagen är tillräcklig i denna del.

Fler former av missbruk kan föranleda tvångsvård

I betänkandet föreslås att LVM upphävs och att den vård som ges enligt lagen i stället ska ges inom ramen för lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård (LPT) och enligt den nya grund som införs där, allvarligt skadligt bruk eller beroende. I 3 § LPT kommer dock ingen uppräkningslista av substanser att göras, likt i 1 § LVM, utan alla former av missbruk som uppfyller kriterierna i 3 § LPT kommer att omfattas.

När uppräkningslistan av vilka substansberoenden som kan föranleda tvångsvård tas bort öppnas det upp för tvångsvård av en större grupp missbrukare som inte tidigare löpt risk att berövas sin frihet. Utredaren har

resonerat kring eventuella nackdelar med en vidgad målgrupp. Utgångspunkten är dock att tvångsvård inte ska användas om det inte är absolut nödvändigt. Kammarrätten anser att det behöver analyseras djupare om behovet av att dessa individer omfattas av tvångsvårdsregleringen är tillräckligt stort för att det ska vara berättigat att utvidga tillämpningsområdet.

Förarbetsuttalanden styr tillämpningen

Rekvisitet "allvarligt skadligt bruk eller beroende" är avsett att omfatta de missbrukare som tidigare kunnat beredas vård enligt LVM. Vilka avvägningar som enligt förslaget ska göras följer emellertid inte av lagtexten utan det är först i förarbetena som det närmare framgår hur bedömningen ska göras. Ett exempel som kammarrätten noterat särskilt är hur utredaren anser att den nya lydelsen av 3 § LPT ska tillämpas. I betänkandet framgår att det skadliga bruket eller beroendet ska vara av en sådan grad att det föreligger en påtaglig risk för patientens liv eller hälsa. Detta framgår inte av den föreslagna lagtexten. Ytterligare ett exempel är att sociala aspekter och risken för att närstående skadas ska vägas in i bedömningen av om patienten har ett oundgängligt behov av vård. Inte heller detta framgår av den föreslagna lagtexten.

Tvångsvård innebär ett avsteg från den enskildes grundlagsskyddade rätt till frihet. Det följer av legalitetsprincipen att den offentliga makten utövas under lagarna och att ingripanden mot enskilda ska ha ett klart författningsstöd. Kammarrätten anser att det finns skäl att ytterligare analysera om det bör framgå av lagtext vilka överväganden som ska göras vid beredande av psykiatrisk tvångsvård av missbrukare för att säkerställa en rättssäker tillämpning.

Den sociala indikationen

Av 4 § punkten 3 b LVM framgår att en missbrukare kan beredas tvångsvård om denne till följd av sitt missbruk löper en uppenbar risk att förstöra sitt liv. Tvångsvård på grund av sociala skadeverkningar kan enligt förarbetena tillgripas i ett skede då någon medicinsk skada inte hunnit uppstå och det ännu är möjligt att bryta den destruktiva utvecklingen. På så sätt skulle även yngre personer kunna omfattas lagstiftningen (prop. 1987/88:147 s. 41 ff.).

Förslaget om att överföra tvångsvård för missbrukare till LPT innebär att den sociala indikationen inte längre kan beaktas som ett eget skäl för

tvångsvård. Behovet av denna möjlighet har i betänkandet bedömts vara begränsat mot bakgrund av att den sociala indikationen sällan ensamt läggs till grund för tvångsvård.

Syftet med den sociala indikationen är att förhindra att framför allt unga personer förstör sitt liv genom missbruk. Unga missbrukare som är för gamla för att kunna beredas vård enligt lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga kan på detta sätt fångas upp. Regelns utpräglade skyddsintresse är den enskilde och ska tillämpas för att ge denne möjlighet till ett drägligt liv. Att grunden sällan använts isolerat är enligt kammarrättens uppfattning inte synonymt med att behovet av att kunna tillämpa den upphört. Kammarrätten ställer sig således frågande till denna förändring.

Detta yttrande har beslutats av kammarrättspresidenten Monica Dahlbom och kammarrättsrådet Anders Poulsen efter föredragning av kammarrättsfiskalen Natalie Accord.

Monica Dahlbom

Anders Poulsen

Natalie Accord